

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

معاونت پژوهش

جوان و جوانی
در سیره اهل بیت علیهم السلام

محمد عارف صداقت

جامعة المصطفى العالمية

صداقت، محمدعارف.

جوان و جوانی در سیره اهل بیت علیهم السلام، تألیف محمدعارف صداقت؛ [برای]
جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله، العالمية، معاونت پژوهش. -- قم: جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله
العالمیة، ۱۳۸۷.

۱۷۰ ص. -- (جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله، العالمية، معاونت پژوهش؛ ۱۳۰)

ISBN: 978-964-195-028-8

۱۹۵۰۰ ریال

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۱۶۵] - ۱۷۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. جوانان و اسلام. ۲. جوانان -- احادیث. ۳. جوانان -- راه و رسم زندگی.

۴. جوانان -- روانشناسی. الف. جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله، العالمية. معاونت پژوهش.

ب) عنوان.

۲۹۷ / ۴۸۳۶

BP۲۳۰ / ۱۶۵ / ۴ص

جوان و جوانی در سیره اهل بیت علیهم السلام

مؤلف: محمدعارف صداقت

چاپ اول: ۱۳۸۷

ناشر: انتشارات جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله، العالمية

صفحه‌آرایی: سید مهدی عمادی مجد

چاپ: توحید ● قیمت: ۱۹۵۰۰ ریال ● شمارگان: ۲۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مرکز پخش:

قم، خیابان بهار، جنب هتل الزهراء علیها السلام، فروشگاه انتشارات جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله، العالمية

تلفکس: ۰۲۵۱۷۷۴۹۸۷۵

www.eshraq.com

E-mail: public-relations@Qomicis.com

سخن ناشر

زندگی عرصه ظهور و تحقق خواسته‌ها و آرزوهای انسانی است و دوره‌های زندگی همچون گام‌هایی هستند که او را برای شکوفاشدن و دوران ثمربخشی آماده می‌سازند. هر چند خردسالی، جوانی، میانسالی و پیری، هر یک از جنبه‌ای خاص، اهمیت ویژه می‌یابند با این حال جوانی در زندگی هر شخص اهمیتی بارز دارد. اوج برانگیختگی و توان جسمی همراه با امید و نشاط وافر و بی‌تجربگی و ناپختگی، همگی شرایطی حساس را در زندگی انسان رقم می‌زنند؛ شرایطی که زیربنای شکل‌گیری یک زندگی را می‌سازد. به یقین چنین دوران مهمی نمی‌تواند از چشم تیزبین اهل خرد و دانش به دور ماند. ازاین‌رو است که در آثار ماندگار بزرگان اهل ادب توصیه‌های فراوانی در این خصوص به چشم می‌خورد. جوان امروز از امکانات و آگاهی‌های فراوانی برخوردار است و می‌تواند بسیار آسانتر از گذشته در مسیر شکوفایی گام بردارد. گرچه این مطلب به معنای حتمی شدن نیکبختی برای نسل فردا نیست. نسل فردا نیز همچون نسل‌های پیشین در معرض آسیب‌ها و انحرافات است و شاید

تهدیدها و آسیب‌های کنونی بسیار نگران‌کننده‌تر از پیش نمایان شوند. بدین خاطر افزایش آگاهی نسل جوان از اهمیت این دوره و ویژگی‌های آن، وظیفه مربیان و اهل تفکر و اندیشه است. در این راه ارائه الگوهای صحیح می‌تواند این نسل را از افتادن در مسیرهای انحرافی باز دارد. نویسنده محترم آقای محمدعارف صداقت، از دانش‌آموختگان جامعه المصطفی صلى الله عليه وآله العالمية، در کتاب حاضر با عنوان «جوان و جوانی در سیره اهل بیت علیهم السلام» به این مهم همت گمارده است. امید می‌رود حاصل کار، مورد توجه اهل نظر و استفاده جوانان این مرز و بوم قرار گیرد. معاونت پژوهش جامعه المصطفی صلى الله عليه وآله العالمية از نویسنده محترم و دیگر دوستانی که در آماده‌سازی و نشر اثر همراهان بوده‌اند صمیمانه سپاس‌گزار است و توفیقات بیشتر را از درگاه الهی برای آن عزیزان آرزو می‌کند.

معاونت پژوهش جامعه المصطفی صلى الله عليه وآله العالمية
اداره کل برنامه‌ریزی و سامان‌دهی تحقیقات

فهرست

۵	..... سخن ناشر
۷	..... فهرست
۱۱	..... مقدمه
۱۷	..... ۱. مفاهیم
۱۷	..... ۱. اهل بیت <small>علیهم السلام</small> چه کسانی هستند
۲۱	..... ۲. مفهوم سیره
۲۲	..... ۳. جوانی چیست و جوان کیست
۲۳	..... ۳-۱. جوانی در اصطلاح روان‌شناسان
۲۴	..... الف) هویت یابی جوان
۲۶	..... ب) آغاز ورود به اجتماع
۲۸	..... ج) رشد جسمی
۲۸	..... د) رشد جنسی
۲۹	..... ۳-۲. جوانی در اصطلاح فقها
۳۰	..... ۳-۳. جوان در اصطلاح اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۳۳	..... ۴. پیشینه
۳۷	..... ۲. ویژگی‌های جوان
۳۷	..... ۱. تیزبینی
۳۸	..... ۲. سخت‌کوشی
۴۲	..... ۳. گرایش به خوبی‌ها

۴۵. پیش‌گامی در پذیرش ارزش‌ها.....
۴۷. دانش‌اندوزی جوان.....
۴۹. دانش در خدمت عقیده.....
۳. بایسته‌های جوانی.....
۵۵. ۱. اهمیت دادن به جوانی.....
۵۹. ۲. شناخت فرصت جوانی.....
۶۷. ۳. درک ارزش جوانی.....
۷۱. ۴. خلق و خو در جوانی.....
۷۴. ۵. پرهیز از تملق‌گویی.....
۴. تعامل اهل بیت علیهم السلام با جوانان.....
۷۷. سیره اهل بیت علیهم السلام در برخورد با جوانان.....
۷۹. ۱. فرمان‌دهی اسامه.....
۸۰. ۲. فرمان‌داری عتاب بن اسید.....
۸۱. ۳. امام علی علیه السلام و برده جوان.....
۵. جوان و پرستش.....
۸۳. میراث فطرت.....
۸۹. میان‌روی در پرستش.....
۹۲. پرستش با معرفت.....
۹۵. رابطه معرفت و یقین.....
۹۶. تربیت دینی جوان.....
۱۰۰. اهمیت شناخت در تربیت دینی.....
۱۰۳. پاکدامنی جوان.....
۱۰۶. توبه در جوانی.....
۱۱۴. تأثیر اعمال جوانی بر آینده.....
۶. وظایف مرئوسان در برابر جوان.....
۱۲۱. تربیت جوان.....
۱۲۴. حدود آزادی جوان.....
۱۲۷. شیوه تعامل با جوان.....
۱۳۵. شیوه مقابله با اشتباهات جوان.....

فهرست ۹

۱۳۸	توجه به احساسات لطیف جوان
۱۴۱	۷. الگوها و دوستی‌های جوان
۱۴۱	۱. الگوی جوان
۱۴۶	الگوی مؤثر
۱۴۷	۲. جوان و دوستی
۱۵۰	معیار دوست‌گزینی
۱۵۳	۸. خطرهای جوانی
۱۵۳	۱. زمینه‌های انحراف
۱۵۷	۲. فراغت در جوانی
۱۶۱	نتیجه
۱۶۵	فهرست منابع

مقدمه

عهد بهار از دل شب گیر پرس   ذوق جوانی زد دل پیر پرس
پیر شناسد که جوانی چه بود   تا نرود از تو، ندانی چه بود
(ناصر خسرو)

فارغی از قدر جوانی که چیست   تا نشوی پیر ندانی که چیست
زندگی از نظر جسمی، مثلثی است که یک نقطه اوج دارد و در دو
طرف آن افتادگی قرار گرفته است. به تعبیر دیگر، زندگی در این جهان
را می‌توان به سه مرحله تقسیم کرد: کودکی، جوانی و پیری؛ در این
نوشتار، به بررسی مرحله خطیر جوانی از نظر اهل بیت علیهم‌السلام می‌پردازیم.
وقتی انسان متولد می‌شود به قدری ضعیف است که اگر مربیان
(پدر و مادر) از کمک به او دریغ ورزند حتی قادر به ادامه حیات
نخواهد بود. این حالت برای انسان بسیار طولانی است و هیچ جاننداری
این مقدار نیازمند مراقبت نیست. همین کودک ناتوان و نیازمند به این
همه مراقبت، از نظر روحی و باطنی بسیار باصفا، زیبا و تواناست و دلی
سپید در اختیار و قله جوانی را در پیش دارد. آنگاه که به مرحله نوجوانی

و جوانی پا می‌گذارد، حرکت در بلندای کوهسار زندگی را آغاز می‌نماید؛ تا به سوی کدامین سرزمین رهسپار گردد، به سوی اصل خویش که همان پاکی باشد یا به سوی ناپاکی‌ها و پلیدی‌ها؟! از این رو جوانی، مرحله‌ای بسیار حساس، سرنوشت‌ساز و با اهمیت در زندگی است؛ زیرا جوان در حال صعود به سمت قله توانایی و غرور است و در مسیری که انتخاب کرده به سرعت به پیش می‌رود. از این رو همه جوامع بشری به نیروی جوان، توجه ویژه‌ای دارند؛ زیرا جوان دارای استعدادهایی است که از یک طرف آینده جوامع در گرو آنها است و از طرفی در اوج قله توانایی، شکوفایی و شور قرار دارد. او می‌خواهد مستقل باشد و زیر بار فرهنگ و آداب نسل کهن قرار نگیرد؛ اداره چنین انسانی تدبیر فراوان می‌خواهد که در سیره اهل بیت علیهم السلام نیز به آن بسیار توجه گردیده است.

مهم‌تر این که فعال‌ترین و بانشاط‌ترین نیروی جامعه، نسل جوان است که اگر پاک باشند و درست تربیت شوند، جامعه سالم پدید می‌آورند و اگر به فساد گرایند، آینده جامعه را نیز به سوی نابودی و نارسایی سوق می‌دهند؛ از این رو آینده هر جامعه در گرو کردار جوانان آن جامعه است و آسیب‌پذیرترین نیروی جامعه را نیز همین قشر تشکیل می‌دهد:

قربانیان اجتماع بیشتر از گروه جوانان تشکیل می‌یابد، روی این اصل ضروری‌ترین کارها ارشاد و رهبری طبقه نسل جوان است.^۱

به همین دلیل اهل بیت علیهم السلام عنایت خاص به جوانان داشته و از زوایای مختلف به تحلیل ساختمان جوانی پرداخته‌اند و نسبت به جوانی

---

۱. آیین زندگی، ص ۴.

هشدارها داده و تأکید کرده‌اند که جوانان، به خصوص جوانان مسلمان، مسیری را در پیش گیرند که به دیار درستی و پاکی منتهی شود. زیرا آنگاه که این مرحله به پایان رسد، در آخرین مرحله زندگی یا همان دوران پیری که نتیجه و حاصل جوانی است، تغییر و تحول بسیار اندک است؛ نیروها تحلیل می‌رود و انسان به آسانی کاری از پیش نمی‌برد.

سعی نگارنده در این نوشتار این بوده است که بیشتر به بررسی جوانی در سیره اهل بیت علیهم‌السلام پردازد. از این رو به عنوان مقدمه یادآوری چند نکته ضروری به نظر می‌آید:

۱. از آنجا که یکی از مشکلات بشر امروز دوری از معنویت است، بدون شک راه حل این مشکل بازگشت به معنویت و چنگ زدن به رهنمودهای معصومین است که درباره‌شان چنین می‌گوییم:

كَلَامُكُمْ نُورٌ وَ أَمْرُكُمْ رُشْدٌ وَ وَصِيَّتُكُمْ التَّقْوَى وَ فِعْلُكُمْ الْخَيْرُ وَ عَادَتُكُمْ
 الْإِحْسَانُ وَ سَجِيَّتُكُمْ الْكِرَامُ وَ شَانِكُمْ الْحَقُّ وَ الصَّدَقُ وَ الرَّفْقُ وَ قَوْلُكُمْ حُكْمٌ وَ
 حَتْمٌ وَ رَأْيُكُمْ عِلْمٌ وَ حِلْمٌ وَ حَزْمٌ إِنَّ ذِكْرَ الْخَيْرِ كَنْتُمْ أَوْلَهُ وَ أَصْلَهُ وَ فَرَعَهُ وَ
 مَعْدِنَهُ وَ مَاوَاهُ وَ مُنْتَهَاهُ؛^۱ سخنان شما نور است و امر شما رشد و سفارش شما تقوا و کار شما خوبی و عادت شما نیکوی و روش شما بزرگواری و منزلت شما راستی، درستی و مدارا و گفته شما محکم و حتمی. رأی شما دانش و بردباری و قطعی است. اگر یادی از خوبی شود، اول و ریشه و شاخ و جایگاه و پناهگاه و پایان آن شما هستید.

اینها سخنانی است که به دستور معصوم، به امامان معصوم علیهم‌السلام خطاب می‌کنیم و بی‌شک سخنان اهل بیت علیهم‌السلام دریایی پر از گوهرهای زیبا است

۱. مفاتیح‌الجنان، ص ۵۴۹.

که هرچه بیشتر فرو رویم مرواریدهای ناب‌تری می‌یابیم. ما در این دریای نورانی به دنبال گوهرهای نابی هستیم که برای جوانان در آشفته بازار کنونی، جلوه و زیبایی دارد و به قدر توان مرواریدهایی از این یم با برکت گرد آورده‌ایم تا راهنمای جوان امروز گردد. افزون بر سخنان نورانی اهل بیت علیهم السلام به دیدگاه روان‌شناسان و بزرگان نیز در مواردی استناد جسته‌ایم.

۲. بنده به شدت احساس کردم جای مباحثی که جوانان را از نگاه اهل بیت علیهم السلام بررسی کرده باشد، خالی است و در عین حال مقایسه سخنان روان‌شناسان با این درهای ناب کاری است که تا کنون انجام نگردیده است. اگرچه این اثر نتوانسته است به طور کامل حق مطلب را ادا کرده باشد. اما امید است که قدمی باشد برای آغاز کاری بهتر و علمی‌تر.

۳. روش تحقیق در این نوشته، کتابخانه‌ای و بر اساس تحلیل محتوا بوده است و احادیثی را گرد آورده‌ایم که بیشتر جنبه کاربردی دارد. در گردآوری احادیث، بدون توجه به سند آن از منابع شیعه و سنی بهره جسته‌ایم و در گزینش منابع سعی بر این بوده است تا از منابع دسته اول و معتبر استفاده شود و تا جایی که امکان داشته این نکته رعایت گردیده است.

۴. نوشته حاضر در سه بخش تحت عناوین کلیات و مفاهیم، شاخصه‌های جوان و راهکارها و هشت فصل، تنظیم گردیده که فصل اول به کلیات و مفاهیم پرداخته است، مانند بررسی تعریف اهل بیت علیهم السلام، معنای سیره، جوان و جوانی، پیشینه بحث و ... در فصل دوم شاخصه‌های جوانی بررسی گردیده است و در فصل سوم تحت عنوان بایسته‌های جوانی، برخی از ریز موضوعاتی مانند اهمیت جوانی، فرصت جوانی، ارزش جوانی و ... مورد تحقیق قرار گرفته است. در فصل چهارم

تعامل اهل بیت علیهم السلام با جوانان بررسی گردیده است که چگونه اهل بیت علیهم السلام با جوانان ارتباط برقرار می کرده‌اند و نتیجه آن چه است. فصل پنجم جوان و پرستش را به بحث کشیده است. از آنجا که جوان گرایش فطری و ذاتی به پرستش دارد، در نگاه اهل بیت علیهم السلام، پرستش و پاک زیستن در این مرحله سنی دارای اهمیت و ارزش بسیار است. در ادامه بحث، اهمیت توبه، ارزش و چگونگی آن در جوانی را بررسی نموده‌ایم. در فصل ششم وظایف مربیان در مقابل جوان به نقد کشیده است و مباحثی که در این فصل مطرح گردیده موضوعاتی است که باید مربیان آنها را رعایت نمایند و جوان نیز وظیفه دارد از آنان بپذیرد. در فصل هفتم به بررسی الگوهای جوان از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام پرداخته شده و این که شایسته است یک جوان با چه کسانی طرح دوستی بریزد. در فصل هشتم به موضوع خطرهای جوانی از نگاه اهل بیت علیهم السلام، و آن چه مانع رشد و ترقی جوان می‌گردد پرداخته خواهد شد. در پایان این فصل، نتیجه گیری و کتابنامه آمده است؛ در کتابنامه تنها از کتاب‌هایی یاد شده است که به صورت مستقیم از آنها استفاده کرده‌ایم.

امید است که این نوشتار در پیشگاه خداوند منان و اهل بیت علیهم السلام مورد قبول قرار گیرد و طبع بلند خوانندگان گرامی آن را بپسندد و از انتقادهای و راهنمایی‌های سازنده خویش ما را بهره‌مند سازند.

و السلام؛ محمد عارف صداقت

حوزه علمیه قم، ۱۳۸۶